

banden, hypotheses en verklaringen die hij presenteert – en die via tijdschriftartikelen in *Business History*, *Continuity and Change* en *Economic History Review* inmiddels ook een breed publiek hebben bereikt – maken zijn boek en de auteur ook internationaal een veelbelovende aanwinst in het veld.

Jan Hein Furnée

Universiteit van Amsterdam

Frans Thuijs, *De ware Jaco. Jacob Frederik Muller, alias Jaco (1690-1718), zijn criminele wereld, zijn berechting en zijn leven na de dood* (Hilversum: Verloren, 2008) 443 p. ISBN 978-90-8704-031-4. Tevens verschenen als proefschrift aan de Vrije Universiteit 2007.

De Amsterdamse volksheld Jaco of 'Sjako', de 'Robin Hood' van Amsterdam, is gebaseerd op een historische persoon, maar daar is ook alles wel mee gezegd. Frans Thuijs, Amsterdammer van geboorte en opgegroeid met verhalen over Jaco, is de mythe nu te lijf gegaan in een lijvig proefschrift, verdedigd aan de Vrije Universiteit. Het proefschrift is een 'criminele biografie', die uiteen valt in een eerste deel waarin de schaarse gegevens over Jaco's leven aan elkaar worden verbonden, een tweede deel dat fungeert als 'criminele kroniek' van Jaco en zijn medeplichtigen, een derde deel gewijd aan het proces tegen Jaco en een vierde deel gewijd aan het *nachleben* van Jaco en zijn opgang als Amsterdamse volksfiguur. Thuijs heeft zijn netten wijd geworpen en op basis van uitvoerig onderzoek in gerechtelijke archieven in Nederland en daarbuiten een minutieuze reconstructie gemaakt van leven, milieu, proces en mythe van Jaco.

Jacob Frederik Muller (1690-1718), alias Jaco, was waarschijnlijk een oorlogsvluchteling uit Oost-Europa die met zijn familie een collectezwendel opzette. Jaco zelf ging het dievenpad op, totdat hij in 1716 werd gearresteerd in Amsterdam. Hij werd ter dood veroordeeld, waartegen hij, uiteindelijk vergeefs, in beroep ging bij het Hof van Holland. In 1718 vond Jaco alsnog de dood onder beulshanden. Als gevolg van zijn handelen werd zelfs een 'Edictum Jacotianum' aangenomen, dat voortaan hoger beroep voor eerder aan den lijve gestraften verbood.

Doordat Thuijs zich heeft geconcentreerd op één specifieke persoon en zaak, die zich overigens over meerdere locaties uitstreckte, heeft zijn onderzoek geresulteerd in een dwarsdoorsnede van de Nederlandse rechtspraak van die dagen, waarmee zijn proefschrift een nuttige aanvulling is op eerder rechtshistorisch onderzoek. Thuijs gebruikt in feite de zaak Jaco om te illustreren hoe die rechtspraak nu eigenlijk werkte, en komt daarbij tot interessante bevindingen. Wetten en verordeningen werden vooral opgevat als richtlijnen die naar gelang de omstandigheden meer of minder konden worden opgevolgd. Zo werd van de regel, dat een doodstraf alleen kon worden opgelegd als er een bekentenis was afgelegd, nog wel eens afgeweken – bijvoorbeeld in het geval van Jaco. Elke stad deed het bovendien anders. Hoewel de meeste gerechten intensief samenwerkten in het geval van jurisdictie-overschrijdende criminaliteit, voer het eigenzinnige Amsterdam nog wel eens een eigen, soms tegenwerkende, koers. Thuijs laat overtuigend zien dat de rechtspraak in Amsterdam bepaald niet representatief was voor de rest van de Republiek en dat de rechtspraak bovendien kon veranderen in de loop der tijd. Een zekere mate van willekeur werd normaal gevonden en precedentes waren niet altijd maatgevend. Het 'Edictum Jacotianum',

zo laat Thuijs zien, was vooral een gelegenheidswetje, bedoeld om de Amsterdamse boosheid over de hoge kosten van Jaco's beroep te kalmeren. Het werd naderhand nauwelijks toegepast, mogelijk omdat dit soort beroepen zelden voorkwam.

Thuijs laat ook zien hoe Amsterdam er veel aan gelegen was om Jaco op het rad te kunnen leggen. Dat blijkt duidelijk uit de correspondentie tussen Amsterdamse schout en Haags hof, maar ook – al gaat Thuijs daar wat aan voorbij – door nadrukkelijk van stadswege het Amsterdamse publiek te wijzen op de misdaden van Jaco door een verslag daarvan en het vonnis in goedkope druk te verspreiden. Thuijs slaagt er echter niet in om de Amsterdamse gebetenheid op Jaco overtuigend te verklaren. Veelvuldig hint hij er op dat Jaco wellicht een oneerlijk proces heeft gekregen, waarbij vooral de Amsterdamse schout Ferdinand van Collen (1651-1735) onder zware verdinking komt te staan, maar doorslaggevend bewijs daarvoor ontbreekt, en hij schrikt dan ook terecht terug voor zo'n conclusie. Hoewel Thuijs wel een poging doet om de motieven van de schout onder de loep te nemen, richt hij zich nogal eenzijdig op de persoon en positie van de schout en diens verhouding tot het Amsterdamse patriciaat, maar heeft hij te weinig oog voor de rol die de publieke opinie zeker zal hebben gespeeld. Mede daardoor blijft onduidelijk waarom een terechtstelling van Jaco zo belangrijk was.

Ook waar het de beschrijving en bespreking van Jaco's *Nachleben* betreft, heeft Thuijs niet alles eruit gehaald wat er in zit. Terecht is hij zeer wantrouwend tegenover de achttiende-eeuwse beschrijvingen van Jaco's daden en einde, die hij plaatst in het in de achttiende eeuw populair geworden genre van de criminele biografie, maar het begrip van de mythevorming rondom Jaco had zich kunnen verdiepen als hij die had vergeleken met de mythevorming rondom andere beruchte roverhoofdmannen als Schinderhannes en de Achtkante Boer, die veelvuldig voorkomen in volksverhalen. Als gevolg daarvan is Thuijs er bijvoorbeeld wel in geslaagd alle namen van Jaco's mythische medeplichtigen thuis te brengen als andere criminelen die tussen 1716 en 1730 op het schavot terechtkwamen, maar heeft hij de 'Agtkanten Boer' niet thuis kunnen brengen. Een vergelijking tussen deze volksverhalen en die rondom Jaco had wellicht een helderder beeld opgeleverd van fictie en werkelijkheid in de 'Jaco-literatuur'.

Kortom, Thuijs' studie is een nuttige aanvulling op de gestaag groeiende rechtshistorische literatuur over de Republiek, maar laat nog veel vragen onbeantwoord. Maar hoewel het laatste woord over Jaco dan ook nog niet gezegd is, is *De ware Jaco* voortaan wel het uitgangspunt voor verder onderzoek naar en nadere duiding van het geval Jaco.

Henk Looijesteijn

Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis

Frank Suurenbroek, *(On)begrensd land. De transformatie van de stadsrand van Haarlem* (Bussum: THOTH, 2007) 272 p. ISBN 978-90-6868-446-9. Tevens verschenen als proefschrift aan de Vrije Universiteit Amsterdam 2006.

Het afgelopen decennium werd gekenmerkt door een (hernieuwde) aandacht voor ruimte als een actieve variabele in het historisch onderzoek, in die mate zelfs dat sommige onderzoekers spreken over een heuse *spatial turn* in de geschiedschrijving. De meest belangrijke stimulans kan wellicht worden gevonden in de democratisering